

торокань можна пототожити в Росією або Руським містом, згаданим у арабського географа Едріві XII в. Мені здасть ся, що автор не доцінив політичного та мілітарного значіння Тмуторокані в віках від X—XII, і не досить ясно уявив собі значіне половецького наїзду в другій половині XII в., що рішучо перервав звязки Києва та Чернигова в Азовським морем. При кінці розвідки автор коротко згадує про „знаменитий Тмутороканський камінь“, признаючи його фальсіфікатом, та на жаль не вдасть ся в докладніше пояснене сеї справи.

Третій розділ історично-археологічних розслідів д. Спіціна має характер переважно полемічний, збиваючи одну за одною з теорії, прийняті деякими істориками, а власне: 1) що в X—XI віках людність Придніпровя була дуже численна; 2) що кожо половини XII в. Придніпрове сильно запусіло і 3) що переселене в Київській області пішло головню на північ, а лише троха на захід. Задоволяю ся зареєстрованем тих точок, проти яких іде полеміка д. Спіціна, не вважаючи своїм завданем контролювати його аргументацію.

І. Франко.

В. В. Латышевъ — *Почтѣхъ. Изборникъ научныхъ и критическихъ статей по исторіи, археологій, географіи и эпиграфикѣ Скиевъ, Кавказа и греческихъ колоній на побережьяхъ Чернаго моря, Спб., 1909, ст. 430—4 таблиці.*

Петербурська археологічна комісія зробила дуже добре, давши наклад на сю збірку статей ак. Латышева, розкиданих по різних виданнях на протягу двадцяти пяти літ. Автор, без малого тридцять літ попрацювавши над виданням клясичних текстів до історії Чорноморя, і ще більше — над виданням епіграфічного матеріалу з північного побережа Чорного моря, займає одно з найперших місць між знавцями його історії, і його статі, хоч би й принагідні, мають і матимуть ще довго наукову вартість. Приходить ся пожалувати тільки, що з трох основних його монографій по історії чорноморських колоній лиш одна (остання в ряду) — про Боспорське царство (надрукована в початку як вступ до II т. його *Inscriptiones orae septentrionalis Ponti Euxini*, 1890, по латині, потім повторена в російським перекладі в *Извѣстіяхъ таврической архив. комиссіи* 1892) повторена тут; дві інші — про устрій Херсонеса (1884) і історія Ольбії (1887) — не ввійшли сюди. Автор не сховає дати нову рецензію снх своїх робіт, тому що досліди в обох місцевостях ідуть повним ходом і обіцяють все нові й нові причинки. *М. Грушевський.*

J. Marquart — *Untersuchungen zur Geschichte von Eran*, II, Липськ, 1907, ст. 259 (*Philologus, Supplementband X*).

З статей звісного орієнталіста, зібраних в сій другій серії, ближше